

ŠLB Valdybos pirmininkės J.Survilaitės-Vaitkevičienės pranešimas, skirtas bendruomenės 50-mečiui, visuotiniame Šveicarijos lietuvių susirinkime

Šveicarijos lietuviai garbingai priklauso tai išeivijos kartai, kuri prievarta buvo persodinta iš vienos kultūros į kitą, paliko gimtinę, bet niekada nepaliko Tėvynės. Tėvynės samprata visais laikais jiems liko tokia stipri, kaip tėvų tikėjimas. Tai giliai susipratę lietuviai, kurie niekada nemastė aritmetinėmis sąvokomis: kad jų labai mažai, kad Lietuva maža, o pačią tautą visada suvokė kaip sutelktinę asmenybę kultūroje, politikoje, ekonomikoje. 1954 metais Šveicarijoje lietuvių liko tik 36, kai tuo tarpu Ameriką pasiekė 33 tūkstančiai. (Skaičiai paimti iš Lietuvių enciklopedijos).

Tad kas gi tokiai mažai grupei žmonių suteikė jėgų ir ryžto, nuveikti nepaprastai reikšmingus tautai darbus?

Todėl, kad tarp lietuvių išeivių ir pabėgėlių niekada netrūko žymių asmenybių.

Tai Albertas Gerutis su savo monografijomis: „Petras Klimas“, „Daktaras Donas Zaunius“, „Daktaras Jurgis Šaulys“ ir mums reikšminga knyga „Lietuviai Šveicarijoje“, kuri liko rankraštyje.

Šalia lietuvių visada stovėjo profesorius Juozas Eretas, dėjęs pastangas lietuvių emigrantų stiprybei palaikyti, tam tikslui paaukojęs vieną paskutiniųjų savo mokslinių darbų „Paskaitos išeivijos klausimais“. Jas skaitydamas įvairiuose Europos universitetuose, jis gaivino ir kėlė palūžusias emigrantų sielas, garsino Lietuvos vardą. J. Ereto darbas „Užmirštieji baltai“, išverstas į daugelį pasaulio kalbų, padėjo pasauliui pažinti senas baltų tautas, ypač seną, garbingą Lietuvos istoriją.

Nuolatiniai įkvėpėjai, dvasios stiprintojai ir pagalbininkai visuose kovų už nepriklausomybę reikaluose buvo lietuviai dvasininkai: kunigas dr. J. Navickas, Dvasinės seminarijos profesorius Vokietijoje, pirmasis Šveicarijos lietuvių dvasios tėvas. Vėliau jo pareigas perėmė kunigas profesorius Jonas Juraitis ir dvasiniu vadovu buvo 40 metų. Kunigas Albinas Arminas, kuris 50 metų gyveno itališkoje Šveicarijoje, Lugano, buvo nepaprastai mėgiamas ir gerbiamas tesyniečių, žymi asmenybė katalikiškoje bendruomenėje, gavęs Tesyno kantono pilietybę. Tėvas Tasius Ereminas, Šveicarijos vienuolijos narys, gyvenęs ir dirbęs Italijoje, tačiau nenutrūkstamai domėjęsis Šveicarijos lietuvių darbais ir rūpesčiais, jų likimais, visada kartu su jais šventęs Vasario 16-osios šventes. Kunigas prof. Jonas Juraitis 40 metų dėstė Valis kantono Dvasinėje seminarijoje ir kantono mokykloje. Labai gerbiama asmenybė ne tik lietuvių, bet ir šveicarų tarpe. Įrodydama savo meilę ir pagarbą, kantono katalikiškoji bendruomenėjam suteikė Garbės piliečio vardą. Daugelį metų Valis kantono laikraščio vedamasis kiekvienąsekmadienį išleidžiamas su prof. J. Juraičio straipsniu.

Pirmaisiais pokario dešimtmečiais Šveicarijos Vyriausybė stengėsi išlaikyti draugiškus santykius su Sovietų sąjunga ir į visus pabėgėlius iš rytų žiūrėjo labai įtariai ir nepalankiai. Pažindami vyriausybės politiką, eiliniai šveicarai taip pat vengė bendrauti su lietuviais. Kiekvienas šveicaras, kuris parodydavo bet kokią realesnę supratimą, kas iš tikrųjų yra sovietinis režimas ir koks teroras yra vykdomas pabaltijo kraštuose - šveicarijos lietuvių buvo be galo branginamas. Reikia pasakyti, kad didelių pastangų dėka tokių šveicarų pavykdavo surasti ir pritraukti į savo pusę. Šveicarai: Dr. Edzard Schaper (kurį laiką gyvenęs Estijoje),

H. Liutscher (mokėjęs lietuviškai), p. Sager ir kiti vietiniai stengėsi pažinti lietuvišką dvasią, nuoširdžiai padėjo rūpintis Lietuvos nepriklausomybės reikalais.

Gimus Pasaulio Lietuvių Bendruomenei, 1951m. rugpjūčio 20d. Ciūriche įvyko Šveicarijos Lietuvių Sąjungos susirinkimas, kuriame buvo nutarta įsteigti Šveicarijos Lietuvių Bendruomenę. Valdybą sudarė:

1. Kunigas dr. J. Navickas
2. Elena Garbačiauskienė
3. Dr. Albertas Gerutis

„Šveicarijos lietuvių žinių“ 7-ame numeryje buvo skelbiama, kad Bendruomenė yra Pasaulio LB dalis, o jos šūkis - „Lietuviais esame mes gimę, lietuviiais turime ir būti“. Bendruomenės nariai yra visi Šveicarijoje gyvenantys lietuviai. Narių teisės ir pareigos buvo nustatytos Bendruomenės įstatuose, kurie buvo patvirtinti 1952m. vasario 17-osios dienos susirinkime. Kartu buvo numatyta nario mokesčio pareiga, privaloma kiekvienam Bendruomenės nariui. Šveicarijos lietuviai pasijuto vienos motinos - Lietuvos - vaikai. Užmezgė ir stiprino ryšius su kitų kraštų lietuvių bendruomenėmis. Visada laikėsi 13 Lietuvių Chartos reikalvimų.

Šveicarijos lietuviai 40 metų visokiais būdais aiškino ir skelbė pasauliui Lietuvos okupaciją. Tai jie laikė savo pareiga ir emigracijos prasme. Savo pašonėje turėdami Pasaulio Jungtinių Tautų Organizaciją, jie kiekvienas jautėsi savo pavergtos tautos ambasadoriumi ir veikė pagal savo sugebėjimus.

Dailininkė Juzė Katiliutė ir Ženevos universiteto skulptūros profesorius Gabrielis Staniulis savo parodose, kurios apkeliaavo visą pasaulį, visada pabrėždavo, kad jie yra dailininkai iš Lietuvos. Norėdama parodyti, kad Lietuva gyva ir turi savo europietišką kultūrą, Johana Stasiulienė 30 metų išlaikė lietuviškų tautinių šokių ratelį.

Dr. V. Dargužas po visą pasaulį rinko, pirkė ir saugojo žemėlapius, kuriuose buvo pavaizduota Lietuva. Vladas Gegeckas rinko ir saugojo lietuviškus pašto ženklus, dalyvavo filatelijos parodose, skaitė paskaitas.

Ištisus dešimtmečius Šveicarijos lietuviai bandė rinkti parašus ir organizuoti demonstracijas prieš Lietuvos okupaciją. Griežti neutralios Šveicarijos įstatymai tokias demonstracijas draudė. Buvo sugalvota demonstracijas pridengti švelnesniais reikalvimais. Pavyzdžiui, užuot reikalavę „Laisvę Lietuvai“, kėlė plakatus „Laisvą tikėjimą Lietuvai“. Niekada nesipykę su Dievu, religingi šveicarai niekaip negalėjo įsivaizduoti, kad kas nors žmogui gali uždrausti tikėjimą. Tokios demonstracijos sulaukdavo labai karšto vietinių pritarimo, moralinės paramos, plataus atgarsio visuomenėje, o lietuviams žiebė viltį, kad Gedimino kalne vis tiek kada nors suplevens trispalvė...

ŠLB pavyko užmegzti objektyvius, dalykiškus santykius su Lenkų Sąjunga. Europinę plotmę pasiekęs renginys buvo kartu su lenkais suorganizuotas Krikščionybės 600 metų jubiliejus Rapersvilyje 1987m. Parengtos ypatingai aktualios paskaitos ne tik religinėmis temomis. Dr. Bohdan Cywinski iš Freiburgo paskaitė paskaitą tema „1944-58 metų Lietuvos tragedija“.

Šveicarijos lietuviai buvo aktyvūs „Lietuviškų studijų savaitė“ dalyviai ir organizatoriai. Reikšmingas renginys įvyko 1974m. Rorschach. Dr. A. Geručio pastangomis buvo suorganizuota lietuvių dailininkų, gyvenančių Prancūzijoje, Vokietijoje, Šveicarijoje, paroda senosios rotušės salėje Liucernoje. Viskas buvo atlikta bičiulių ir rėmėjų šveicarų lėšomis. Į „Lietuviškų studijų savaitę“ Gotlande 1989m. vyko stipri ŠLB delegacija, pasiruošusi rimtam

politiniam pokalbiui su į ten atvykusiais tautiečiais iš Lietuvos. Tai buvo pirmas susitikimas su okupuotos Lietuvos broliais po 45 metų. ŠLB lietuviai kėlė savo tautiečiams aiškų klausimą: „Ar jūs esate už nepriklausomą Lietuvą?“. ŠLB jokių kompromisų niekada nedarė ir nedarys!

1990 m. „Lietuviškų studijų savaitė“ buvo suorganizuota Einsiedeln vienuolyne. Dalyvavo apie 500 žmonių ir pirmą kartą 15 žmonių delegacija iš Lietuvos.

Vienuolyno Abatas priėmė prof. J. Landsbergį kaip Lietuvos respublikos prezidentą. Buvo priimtas kreipimasis į visas pasaulio šalis ir valstybes dėl Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo. Pasibaigus studijų savaitei, Lietuvos delegacija buvo pakviesta pas dr. V. Dargužą. Prie savo namų dr. V. Dargužas iškėlė lietuvišką trispalvę ir visus dalyvius pasveikino kaip Nepriklausomos Lietuvos atstovus.

Per visus 50 metų kasmet su didžiausia meile ir patriotiniu pakilimu buvo organizuojamos Lietuvos Nepriklausomybės šventės. Į jas kviečiami Lietuvai palankių bendruomenių, Šveicarijos valdžios ir spaudos atstovai.

Iš ŠLB archyvų galima chronologine tvarka atsekti nuolatinį beldimąsi į Pasaulio organizacijų duris Lietuvos nepriklausomybės klausimais. Jungtinėse Tautose Ženevoje vyko liūdni spektakliai, vienodai besikartojantys metų metais. Geležinė Sovietų Sąjungos letena užgniauždavo bet kokį drąsesnį išsireiškimą. Kiekvienas, kuris iš Jungtinių Tautų tribūnos mėgino žodžiams „žmogaus teisės“ duoti nors šiokią tokią relią prasmę, buvo tos letenos tuoj pat nublokštas. Tačiau ŠLB atstovai dr. Gerutis, prof. Narakas, dr. Radvila, dr. Dargužas, akredituotas „Pasaulio lietuvių“ korespondentas Narcizas Prielaida ir kiti įgalioti asmenys keturis dešimtmečius varstė Jungtinių Tautų duris, nenustodami vilties.

Tai ištisa aktyvios, organizuotos Bendruomenės veiklos kronika, kurios paskelbimui neužtektų viso pusdienio. Noriu tikrai pailustruoti keliais pavydžiais.

1981 m. Šveicarijos radijas transliuoja 3 valandų programą apie Lietuvą, Latviją, Estiją. Į laidą buvo pakviesti prof. J. Eretas, dr. J. Kušlys, dr. A. Gerutis.

1982 m. Europos žmogaus teisių ir laisvo apsisprendimo konferencija Liucernoje. Pagrindinis organizatorius - dr. A. Gerutis. Konferencijos tema: „Rusifikacija ir kolonizacija Sovietų Sąjungoje“. Stengiamasi akcentuoti, kad Pabaltijo kraštuose toji tendencija ypač stipri. Konferencijos pabaigoje paruoštas specialus pranešimas pagrindiniams Šveicarijos laikraščiams ir radijui.

1986 m. ŠLB dėka ELTOS I nr. buvo paskelbta: „Šveicarijos vyriausybė nepripažįsta Baltijos kraštų inkorporacijos į Sovietų Sąjungą. Toji pozicija išliks ir ateityje“. (Raštas iš 1985 m. lapkr. 26d. nutarimo Berne. Pasirašė F. Pianca).

1986 m. Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencija Berne. Šveicarijos lietuviai kartu su tarptautiniu rezistencijos komitetu organizuoja antikonferenciją su gyvais liudytojais: rusų disidentais Bukowski, Loyanski, Plusč ir aiškina pasauliui, kaip pažeidžiamos žmogaus teisės Sovietų Sąjungoje.

1987 m. Žmogaus teisių komisijos 43-ioji sesija Ženevoje. Šveicarijos lietuvių pastangomis pavyksta tiesiai į tribūną „prastumti“ rusų disidentą J. Orlovą, kuris Permės kalėjime kalėjo su lietuviu V. Petkumi. J. Orlovui užlipus į tribūną, Sovietų delegacija „in corpore“ apleidžia konferenciją salę.

Iš panašių žygdarbių, kuriuos vykdė bendruomenės nariai, susidaro įspūdis, kad Šveicarijos lietuviai tais dešimtmečiais buvo pačia stipriausia ir skaudžiausia rakštimi sovietų akyse.

Šveicarijos lietuviai visada organizavo aukų rinkimą lietuvių palaikymui. Pirmasis ir pats ženklingiausias darbas buvo aukų rinkimas Vasario 16-osios gimnazijai Hütenfelde (Vokietijoje) įsteigti. Tuometinis ŠLB sekretorius architektas J. Stankus organizavo didžiulę akciją šveicarų tarpe ir surinko apie 360 tūkstančių frankų, už kurios tikrai buvo galima padėti pamatus, kad Vasario 16-osios gimnazija išsikurtų ir gyvuotų.

Bendruomenė visada rėmė PLB projektus, PL Jaunimo kongresus, eilę metų skyrė lėšas Brazilijos lietuvių jaunimo studijoms, Lituanistikos katedrai JAV. Rėmė pagrindžio bažnyčios leidžiamą „Katalikų kroniką“, buvo nariu Šveicarijoje leidžiamo savaitraščio „Glaube in der zweiten Welt“, kuris užsiėmė religijos persekiojimo Sovietų Sąjungoje nagrinėjimu.

Jurgis Jakaitis, remdamasis „Katalikų kronikos“ žiniomis, kurių dauguma buvo labai tikslios ir objektyvios, reguliariai teikė šveicarų savaitraščiui medžiagą apie tikėjimo persekiojimą Lietuvoje.

Nebūtų įmanoma suminėti aukų, kurias organizavo Šveicarijos lietuviai pirmaisiais Lietuvos nepriklausomybės metais.

Padedant Rotary klubams, Lietuvai buvo padovanotos dvi kraujo tyrimo laboratorijos Vilniaus universitetui, milijonus frankų kainuojantys Žemės paviršiaus matavimo įrengimai Kauno Kartografijos institutui, milijoninės vertės 384 vienetai senųjų žemėlapių- asmeninė dr. V. Dargužo dovana VU bibliotekai bei senoviškų ir vertingų baldų kolekcija Signatarų namams ir Vilniaus muziejams.

Atgavus nepriklausomybę, Lietuvai atsirado daugybė darbų, stojant į įvairias tarptautines organizacijas, kurių dauguma išsikūrusios Šveicarijoje. Vėl ŠLB prisiima daugybę įsipareigojimų: globoti visas iš Lietuvos atvykusias delegacijas, jas aprūpinti transportu, nakvyne, maitinimu, parūpinti užsienio valiutos, vertėjauti, ieškoti galimybių išimties tvarka susitikti su Šveicarijos valdžios atstovais.

Šiems visiems darbams daug savo laiko ir pinigų skyrė mūsų daktarai: V. Dargužas, A. Gegeckas, J. Steponavičius, J. Narakas, J. Chaleckas, prof. G. Staniulis.

Šveicarijos lietuvių pastangomis Lietuva per tris mėnesius tapo:

Tarptautinių:

Darbo organizacijos, Pašto sąjungos, Telekomunikacijos, Raudonojo kryžiaus, Sveikatos ir Patentų organizacijų nare. Šveicarijoje buvo atgautas ir Tarptautinis kodas Lietuvos automobilistams, kurį Lietuva turėjo prieš karą - LT.

Pasaulio istoriją kuria žmonės savo veikla ir darbais. Kokios asmenybės ir jų nuveikti darbai - tokia ir istorija. Šveicarijos lietuviai gali didžiulius savo istorija. Lietuvių išlaikymui jie nuveikė labai daug. Kaip besusklostytų mūsų gyvenimas svetimoje šalyje, kokius darbus benuveiktume čia ar Lietuvos labui - visada visi būsime sujungti su savo žeme, savo tautos paveldu, jos problemomis. Visų likimai, norime to ar ne, priklausys mūsų tolimos, nelaimingos Tėvynės istorijai. Iš mūsų jausmų ir pergyvenimų, mūsų darbų ir džiaugsmų gims vis nauji metraščių puslapiai.

Reikia pasidžiaugti, kad daliai ŠLB archyvų neteko pražūti. Jie dr. V. Dargužo dėka pasiekia Vilniaus universiteto rankraštytus, Europos kultūros institutą. Lietuvos TV fonduose saugomi filmai laidomis „Tiltas: Ženeva - Vilnius“. Apie lietuvių gyvenimą Šveicarijoje pasakojama A. Žickuvienės apybraižoje „Jūra ir likimai“, J. Survilaitės romane „Degėsių gėlės“, Lietuvos TV filme „Daktaro Dargužo dovanos“. Tikėkimės, kad dar ne viena lietuvių karta didžiuosis priklausanti ŠLB.

Bėgo sunkūs metai emigracijoje. Daugelis Šveicarijos lietuvių, pavargę nuo savo metų naštos, nuolatinių rūpesčių Lietuvos reikalais, sunkios emigranto dalios, nesulaukė Lietuvos nepriklausomybės. Per paskutiniuosius 10 metų beveik kasmet užgeso po vieną žvaigždę... Praėjusiais metais, balandžio 27d. mirė mūsų bendruomenės narė Liudgarda Kemeklytė-Šrioder. Š.m. sausio 6d. Italijoje mirė ilgametis mūsų bičiulis, daugelį metų dalyvavęs beveik visose Vasario 16-osios šventėse, prof. Tasius Ereminas, kurį mes vadinome Tėvu Ereminu. Jo dukterėčia, pranešusi šią mums liūdną žinią, pasakojo, kad profesorius prieš pat mirtį gavo mūsų atgimusį laikraštį - „Šveicarijos lietuvių žinias“, jį perskaitė ir labai apsidžiaugė, kad mūsų bendruomenė gerai gyvuoja.

Mums, naujai atvykusiems, tenka labai atsakinga pareiga toliau tęsti pradėtus senosios Šveicarijos lietuvių kartos darbus.

Kaip atrodo ŠL Bendruomenėje toji taip vadinama trečioji emigrantų banga?

Stengėmės ją pristatyti mūsų laikraštyje. Tai gabūs, Šveicarijai labai reikalingi, specialistai, darbštūs įvairių specialybių studentai arba doktorantai. Apie mūsų studentus - muzikus vienas Vintertūro konservatorijos profesorius taip yra išsireiškęs: „Tokių talentingų, tokių darbščių studentų mūsų Konservatorija nėra mačiusi per visą savo egzistavimą“. Kiek tenka girdėti iš vietinių, mūsų jaunosiomis lietuvaiteimis - marčiomis šveicarai vyrai irgi yra labai patenkinti. Jos greitai sugeba pakeisti specialybes, randa darbus, mielai gimdo ir augina vaikučius - ketvirtąją mūsų kartą.

Atrodo, kad lietuviškoji imigracija į Šveicariją, kaip ir į kitas šalis, tęsis toliau. Šveicarija yra ne tik nuostabus grožio, bet ir aukštos demokratijos bei įvairių galimybių kraštas, kuris buvo ir bus priemas naujos ateities ieškantiems lietuviams. Jauniems, darbštiems, talentingiems žmonėms ateitis čia gali duoti daug gražių vilčių išsipildymo, šviesių vizijų.

Gražus 50-ties metų ŠLB jubiliejus mus atgaivina ir parodo, kad mes gyvybingi savo dvasia ir savo lietuvišku idealizmu. ŠLB buvo, yra ir liks mūsų antraisiais namais, kuriuose mes jausimės jau dviejų šalių piliečiais, vienodai besielvartaujantys dėl Šveicarijos ir Lietuvos nesėkmių bei nelaimų, besidžiaugiantys jų pasiekimais, būsimė aktyvūs abiejų šalių suklestėjimo dalyviai.